

**КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

ПІДДУБНА ДАР'Я СЕРГІЇВНА

УДК 349.6

**ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ
ВІД ГЕНЕТИЧНО МОДИФІКОВАНИХ ОРГАНІЗМІВ В УКРАЇНІ**

12.00.06 – земельне право; аграрне право;
екологічне право; природоресурсне право

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Київ – 2015

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Національному університеті «Одеська юридична академія»
Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник кандидат юридичних наук, професор
Каракаш Ілля Іванович,
Національний університет
«Одеська юридична академія»,
завідувач кафедри аграрного,
земельного та екологічного права

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
Уркевич Віталій Юрійович,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
професор кафедри земельного та аграрного права

кандидат юридичних наук, доцент
Коваленко Тетяна Олександрівна,
Київський національний університет ім. Тараса Шевченка,
доцент кафедри земельного та аграрного права

Захист відбудеться «__» _____ 2015 р. о __ годині на засіданні спеціалізованої
вченої ради К 26.004.16 у Національному університеті біоресурсів і
природокористування України за адресою: 03041, м. Київ, вул. Генерала
Родімцева, 19, навчальний корпус № 1, кімната 97

З дисертацією можна знайомитись у бібліотеці Національного університету
біоресурсів і природокористування України за адресою: 03041, м. Київ, вул. Героїв
Оборони, 13, начальний корпус № 4, кімната 41 а

Автореферат розісланий «__» _____ 2015 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. Ю. Піддубний

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Постіндустріальний період розвитку кожної країни ознаменувався масовим використанням продукції нового покоління, яка своїм зародженням переважно зобов'язана ХХ століттю. Саме до такої продукції належать ГМО. Сфера їх розповсюдження охопила всю планету, кожен територію землі, що, своєю чергою, зумовило необхідність правового регулювання відповідних суспільних відносин, які виникають під час використання таких організмів. Зазначені суспільні відносини мають складну структуру, оскільки виникають між різними суб'єктами: держава – держава; суспільство – суспільство; суспільство – держава; індивід – держава; індивід – суспільство тощо.

Найявні у світовому просторі різні тенденції до правового врегулювання зазначених відносин, відсутність єдиного наукового погляду стосовно впливу ГМО на навколишнє природне середовище та його компоненти ускладнюють процеси встановлення правових засад щодо їх упровадження й застосування. У переважній більшості як спеціальної, так і юридичної літератури йдеться про їхній негативний вплив на зазначені об'єкти буття, що підтверджується дослідженнями незалежних експертних комісій з Росії та Франції, свідченнями канадських і німецьких фермерів, висновками екологів і санітарно-епідеміологічних лікарів та інших фахівців. Наведене зумовлює надзвичайну актуальність обраної теми наукового дослідження та підтверджує нагальність його проведення.

Важливим чинником обрання теми дисертаційного дослідження стало звернення світової спільноти до кожної країни з вимогами розробити й запровадити належне законодавче врегулювання з питань біотехнологій, забезпечити перехід до виробництва «натуральної», органічної продукції. Для їх утілення використовуються норми, які надають кожній державі право визначати, чи вирощувати на своїй території ГМ-рослини та тварин, застосовувати їх у процесі виготовлення продукції споживання, так само як і можливість для введення мораторію на таке використання, установлення режиму «зон, вільних від ГМО». З урахуванням динаміки пристосування національних законодавчих актів до світових змін перед українською державою постає нагальна потреба в комплексному дослідженні зазначеного аспекту проблеми з метою розробки ефективних норм права для забезпечення належного правового механізму реалізації.

За чинним законодавством України «органічна продукція» визначається як продукція, отримана в результаті сертифікованого виробництва відповідно до вимог Закону України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини» від 03 вересня 2013 року. У межах цього дослідження розглядатиметься сфера сільськогосподарського виробництва.

Існуючі на доктринальному рівні напрацювання зазвичай характеризують напрями застосування біотехнологій у міжнародному контексті або узагальнені напрями правового забезпечення біобезпеки при здійсненні генетично-інженерної діяльності. З урахуванням окресленого та для більш оптимального

відображення концептуальних напрямів майбутніх доктринальних парадигм, а також розробки відповідних правових норм і механізмів їх утілення й ефективної реалізації були використані та поєднані напрацювання вчених із різних галузей права й інших напрямів наукових досліджень.

Науково-теоретичну основу дослідження склали праці вітчизняних і зарубіжних учених у галузі юридичної науки, зокрема: теорії держави і права – Ю. М. Оборотова, О. Ф. Скакун та ін.; міжнародного екологічного права – Н. Р. Малишевої, О. С. Тимошенко та ін.; європейського права – Л. М. Ентіна, С. Ю. Кашкіна; земельного та екологічного права – А. Г. Бобкової, В. Л. Бредіхіної, А. П. Гетьмана, І. І. Каракаша, В. В. Костицького, М. В. Краснової, П. Ф. Кулинича, А. М. Мірошніченка, В. Л. Мунтяна, В. В. Носіка, В. Д. Сидор, Ю. С. Шемшученка, М. В. Шульги, В. З. Янчука та ін.

Відповідні напрацювання у сфері правозабезпечення генно-інженерної діяльності було здійснено В. І. Андрейцевим, Г. І. Балюк, Л. О. Бондарем, М. М. Брінчуком, Г. Ю. Бистровим, О. Л. Дубовік, В. М. Єрмоленком, В. В. Костицьким, О. О. Красовським, В. І. Лозою, М. О. Медведєвою, О. Ю. Піддубним, В. І. Семчиком, А. М. Статівкою, Л. В. Струтинською-Струк, В. Ю. Уркевичем та ін.

Дисертаційне дослідження ґрунтується також на працях учених інших спеціальностей: І. Гриника, І. Єрмолаєвої, І. Ткаліча, К. Ситника, М. Кучука, Т. Тимочко, Ю. Лисого й інших науковців.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дослідження виконане відповідно до плану наукової роботи Національного університету «Одеська юридична академія» за комплексною темою «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку української державності та права», затвердженою рішенням Вченої ради від 10 лютого 2011 року (протокол № 1) на 2011–2015 роки (номер державної реєстрації – 0110U000671), і дослідження її складової на кафедрі аграрного, земельного та екологічного права НУ «ОЮА» з проблематики «Правове забезпечення сталого розвитку земельних та екологічних відносин у Південному регіоні України» на 2011–2015 роки, затвердженої рішенням кафедри від 1 квітня 2011 року, № 6.

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційного дослідження є формування теоретико-правових засад захисту органічної продукції від ГМО в Україні та надання рекомендацій щодо удосконалення відповідного правового регулювання.

Досягнення мети дисертаційного дослідження зумовило постановку основних *задач*: 1) з'ясувати зміст поняття «ГМО» й надати аналіз їх ризиків; 2) дослідити стан законодавчого врегулювання ГМО в сільському господарстві, органічного виробництва, у тому числі й відповідно до міжнародних норм права; 3) сформулювати пропозиції з удосконалення чинного законодавства України в досліджуваній сфері.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають під час правового захисту органічної продукції від ГМО в Україні.

Предметом дослідження є сукупність правових норм українського,

міжнародного, європейського законодавства та законодавства інших держав, які регулюють питання, пов'язані з захистом органічної продукції від ГМО, практика їх застосування, а також наукові погляди, ідеї, уявлення українських і зарубіжних науковців щодо ГМО, органічної продукції як елемента екологічної безпеки.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є загальні, загальнонаукові, міждисциплінарні та спеціальні методи наукового пізнання. Історичний метод пізнання правових явищ та процесів дозволив охарактеризувати розвиток основних етапів ГМО (підрозділ 1.1). Логіко-семантичний і формально-логічний методи використано для аналізу понятійно-категоріального апарату в сфері правового регулювання поведінки з ГМО, що дало змогу визначити ГМО правовим об'єктом, та ризиків їх застосування (підрозділ 1.1). Метод системного аналізу використано в процесі аналізу основних вимог законодавства щодо використання ГМО у сільському господарстві та під час висвітлення правового захисту органічної продукції у вітчизняному продовольчому виробництві (підрозділи 1.2, 1.3). Порівняльно-правовий метод покладений в основу дослідження міжнародно-правового захисту органічної продукції від ГМО у продовольчому виробництві (підрозділ 1.4). Метод моделювання застосовано під час розгляду законодавчого забезпечення захисту виробництва органічної продукції на стадії селекції у тваринництві та рослинництві, при здійсненні землеробства і захисті рослин, на основі яких сформовані пропозиції удосконалення національного законодавства (підрозділи 2.1, 2.2). Застосування структурно-функціонального методу дало змогу дослідити систему суб'єктів владних повноважень щодо здійснення захисту органічної продукції в агропромисловому виробництві та виокремити особливості застосування юридичної відповідальності за порушення законодавства щодо захисту органічної продукції (підрозділи 2.3, 2.4). Для з'ясування відповідності норм права суспільним відносинам, які виникають під час правового захисту органічної продукції від ГМО в Україні, використано формально-юридичний метод.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертаційна робота висвітлює теоретично-правові й організаційно-структурні засади запровадження органічного виробництва на теренах України, а також виокремлює елементи правового регулювання виробництва та застосування ГМО як нового напрямку комплексного інституту аграрного, земельного й екологічного права.

Дисертаційне дослідження містить такі положення і висновки:

у перше:

– сформульовано підхід до визначення поняття «ГМО» у сфері сільського господарства, згідно з яким ГМО – це організми, створені за допомогою поєднання генетичного матеріалу флори та фауни, бактерій, вірусів, грибів;

– запропоновано розглядати ГМО як складові елементи ГМ-рослин, ГМ-тварин, що з урахуванням категорій формальної логіки виокремлює «ГМ-компоненти» як елемент виготовлення певного організму: рослинного, тваринного, людського тощо залежно від підстав розгляду організму як живої

системи, середовища існування та рівня організації життя – молекули, клітини, тканини, органу, організму;

– висловлено пропозицію щодо виділення чотирьох підходів до визнання поняття «ГМО» – правового, соціального, економічного та біологічного;

– проаналізовано три покоління ГМО у XXI столітті: зі стійкістю до вірусів, комах і гербіцидів; із убудованими вітамінами й вакцинами; із можливістю виробляти цінні фармацевтичні матеріали;

– запропоновано класифікацію запровадження ГМО в сільськогосподарський обіг та етапів їх використання залежно від:

а) об'єкта регулювання – періоду евгеніки, крипто-генетики й генетики;

б) рівнів застосування – молекулярного та клітинного;

в) сфер застосування – медицини, промисловості, сільського господарства, продуктів харчування, навколишнього природного середовища, біологічного різноманіття, земельних ресурсів (ґрунтів) та ін.;

г) ареалу використання – закритого і відкритого типу;

і окремим критерієм класифікації виступають г) взаємодія державних органів та правова спрямованість;

– висловлено думку про розподіл НПА у сфері ГМО на відповідні групи: міжнародні акти, акти ЄС, національне законодавство й угоди, що не мають сили обов'язкової угоди;

– виокремлено наукову позицію щодо інституту ГМО в земельному й екологічному праві, а також обґрунтовано віднесення до аграрного та природноресурсового права, охарактеризовано напрям виділення права біотехнологій і запропоновано систему відповідних інститутів, які є характерними для галузі права;

– висловлено наукову ідею щодо здійснення розподілу органічного виробництва на два напрями: для тих, хто здійснює підприємницьку (господарську) діяльність, експорт продукції та сировини, має передбачатися в обов'язковому порядку здійснення всіх вимог органічного виробництва; особам, які мають у приватній власності земельні ділянки, зокрема земельні ділянки (паї), ділянки, надані для ведення особистого селянського господарства чи ведення підсобного господарства (за вимогами чинного на той час законодавства), та здійснюють таку діяльність самостійно, а також якщо вони мають ділянки, отримані внаслідок спадкування до вже наявних у них земель, мають установлюватися вимоги щодо органічного виробництва шляхом отримання відповідних сертифікатів і дозволів безоплатно.

удосконалено:

– поняття «ГМО» стосовно суспільних відносин у сфері сільського господарства: генетично модифіковані організми – живі організми, отримані за допомогою схрещування генів між представниками флори та фауни, бактерій, вірусів, грибів, наслідком чого є існування в природі невласливих для неї організмів, що здатні впливати на здоров'я населення, природні ресурси, родючість ґрунту, біорізноманіття, тваринний і рослинний світ, шляхом вивільнення у вільний природний обіг; «ГМ-компоненти» – складові елементи, які входять до кінцевого продукту створення;

– наукову позицію щодо принципів, які для регулювання відносин щодо захисту органічної продукції від ГМО в сільськогосподарській сфері можна розподілити: за напрямом застосування – нормотворчі і наукові; принципи відкритої системи вирощування та закритої;

– юридичні засади врегулювання суспільних відносин щодо поводження з органічною продукцією в Україні: забезпечення захисту виробництва органічної продукції на стадії селекції у тваринництві та рослинництві, при здійсненні землеробства і захисту рослин, повноваження суб'єктів щодо захисту органічної продукції в агропромисловому виробництві, повноваження суб'єктів, які працюють з ГМО, та інших суб'єктів, на яких розповсюджуються відповідні правовідносини, а також застосування юридичної відповідальності за порушення законодавчих вимог щодо захисту органічної продукції та відповідальності, пов'язаної з ГМО;

набули подальшого розвитку:

– наукова позиція щодо правового об'єкта нормативного регулювання, а саме: безпосередньо виробництва і застосування ГМО, їх частин і продуктів; вихідного матеріалу; технологій і приладдя; діяльності щодо створення таких продуктів і організмів, способів їх використання та знищення; заходів стосовно забезпечення екологічної, біологічної, генетичної та продовольчої безпеки. Відповідно, під правовою охороною перебуватимуть людина, її життя та здоров'я; здоров'я тварин і рослин; біорізноманіття; природні екосистеми тощо;

– науковий висновок про доцільність викорінення безлічі синонімів ГМО;

– ідея про те, що підтримка виробництва органічної продукції як елемента екологічної безпеки повинна здійснюватись через економічні, податкові та цінові механізми;

– доктринальний напрям удосконалення правового забезпечення органічного виробництва та правового врегулювання ГМО залежно від сфер їхнього застосування: урегулювання на законодавчому рівні застосування ГМ-насіння для вирощування сільськогосподарської продукції, визначення поняття «земельні ресурси», обов'язкове інформування громадськості стосовно ГМО, удосконалення юридичної відповідальності – критеріїв і способів відшкодування втрат, методик доведення причинного зв'язку та процедур проведення екологічно-медичних експертиз, виконання рішень тощо;

– наукова позиція щодо контролю за імпортованою продукцією й сировиною, яка є генетично модифікованою чи містить ГМ-компоненти;

– напрями вдосконалення чинних НПА та розробка нових правових актів, які потрібні для виконання діючих з урахуванням правової соціалізації, правосвідомості та правозастосування.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в дисертації висновки і пропозиції можуть бути використані:

у нормотворчій діяльності – сформовано пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства України: внести зміни й доповнення до Законів України «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів», «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до

2020 року», «Про охорону прав на сорти рослин», «Про насіння та садивний матеріал», «Про племінну справу у тваринництві», «Про охорону земель», «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини»; до Концепції державної Програми розвитку органічного виробництва в Україні; до Земельного кодексу України; до Кодексу України про адміністративні правопорушення; до Кримінального кодексу України; для реалізації Закону України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини» прийняти підзаконні НПА, а також додатково розробити технічні регламенти виробництва різноманітної органічної продукції (сировини), план переходу на виробництво органічної продукції (сировини), порядок оцінки придатності земель, порядок і вимоги до маркування органічної продукції (сировини); запропоновано проект «Концепції щодо системи здійснення органічного землеробства та захисту рослин», яка матиме рекомендаційний характер як для органів державної влади, органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання, так і для фізичних та юридичних осіб, осіб без громадянства, іноземців;

у правозастосовній діяльності – запропоновані практичні рекомендації можуть бути використані для вдосконалення процесу органічного виробництва та його захисту від генетично модифікованих організмів;

у наукових дослідженнях – у можливості використання в подальших наукових дослідженнях особливостей правового захисту органічної продукції від ГМО;

у навчальному процесі – при підготовці підручників, навчальних посібників, методичних матеріалів; при викладанні курсів «Екологічне право України», «Актуальні проблеми екологічного права», «Право екологічної безпеки», «Земельне право України», «Аграрне право», спецкурсів еколого-, земельно- та аграрно-правового спрямування, окремі положення дисертаційного дослідження знайшли практичне застосування в навчальному процесі на кафедрі цивільно-правових дисциплін Криворізького факультету Національного університету «Одеська юридична академія».

Апробація результатів дисертації. Дисертаційну роботу обговорено на засіданні кафедри аграрного, земельного та екологічного права Національного університету «Одеська юридична академія». Концептуальні положення, висновки та пропозиції дисертації доповідались і були апробовані на IV Міжнародній науково-практичній конференції молодих учених та студентів «Закарпатські правові читання» (9–10 квітня 2012 р., м. Ужгород), Международной научно-практической конференции «Глобализация правового пространства: международный, наднациональный, национальный уровни» (25–26 июня 2012 г., г. Харьков), Міжнародній науково-практичній конференції «Способи забезпечення реалізації та захисту прав людини у контексті євроінтеграції України» (20–21 липня 2012 р., м. Одеса), Міжнародній науково-практичній конференції «Основні напрями реформування законодавства України в умовах розбудови демократичної держави» (12–13 жовтня 2012 р., м. Харків), Міжнародній науково-практичній конференції «Людина і закон: публічно-правовий вимір» (19–20 жовтня 2012 р., м. Одеса), Міжнародній науково-

практичній конференції «Правова система України в умовах державних реформаційних процесів сьогодення» (26–27 жовтня 2012 р., м. Ужгород), Міжнародній конференції «Реформування та розвиток науки: сучасні виклики» (2 лютого 2013 р., м. Київ), Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання розвитку державності та правотворчої діяльності в Україні» (02–03 лютого 2013 р., м. Харків), VIII Міжнародній цивілістичній науковій конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Сучасна цивілістика» (29–30 березня 2013 р., м. Одеса), XX Международной научной конференции аспирантов и молодых ученых «ЛОМОНОСОВ» (08–12 апреля 2013 г., г. Москва), Всеукраїнській науково-практичній конференції молодих учених і студентів «Актуальні проблеми розвитку сучасного законодавства України» (29 листопада 2013 р., м. Кривий Ріг), Міжнародній науково-практичній конференції молодих вчених і студентів «Актуальні проблеми теорії та практики сучасного державоутворення та правоутворення» (18 квітня 2014 р., м. Кривий Ріг).

Публікації. Основні положення й висновки дисертаційної роботи висвітлені у 28 опублікованих автором працях, з яких 9 – у наукових фахових виданнях, що входять до переліку, затвердженого ВАК України, 2 статті опубліковані в закордонних журналах, затверджених ВАК Російської Федерації, 1 стаття – у закордонному журналі, що затверджений ВАК Республіки Молдова, 4 статті – у наукових виданнях України та тези 12 доповідей на наукових конференціях.

Структура дисертації. Відповідно до мети й завдань наукового дослідження дисертаційна робота складається з переліку умовних позначень, вступу, 2 розділів, 8 підрозділів, висновків, списку використаних джерел, додатка. Загальний обсяг дослідження становить 225 сторінки, з них основного тексту 188 сторінок, список використаних джерел містить 280 найменувань і розташований на 36 сторінках, додатків – 1 сторінка.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

Розділ 1 «Правові засади захисту органічної продукції від генетично модифікованих організмів» складається з чотирьох підрозділів, у яких досліджуються питання щодо визначення генетично модифікованих організмів, історії їх запровадження, класифікації, аналізу ризиків, основних вимог до використання ГМО у сільському господарстві України за чинним законодавством, термінологічного закріплення «органічного виробництва» та аспектів його захисту, відповідних міжнародно-правових тенденцій у продовольчому виробництві.

У підрозділі 1.1 «Визначення генетично модифікованих організмів та правовий аналіз ризиків їх застосування» розглянуто історіографію створення генетично модифікованих організмів, надано комплексну характеристику вживаних термінів у сфері біотехнології, які створюють практичне навантаження та юридичні колізії; виокремлено підстави відсутності єдиного визначення «генетично модифікованих організмів»: уживання понять «генетично модифіковані організми», «генно-модифікований організм»,

«генно-інженерно-модифікований організм», «трансгенні організми», «генетично модифіковані компоненти», «генетично модифіковані складові (компоненти)», «генетично модифіковані інгредієнти», «продовольча сировина та харчові продукти, які є генетично модифікованими чи тими, що містять генетично модифіковані компоненти»; здійснено поділ залежно від підстав розгляду організму: як живої системи, середовища існування, єдиного цілого, рівня організації життя, сфер застосування – медицина, сільське господарство, навколишнє природне середовище, харчова промисловість тощо; виокремлено мету та цілі використання ГМО.

Розглянуто етапи зародження генної революції з агропромисловою, ланцюжок розвитку певних видів ГМО. Надано характеристику позитивних та негативних позицій щодо застосування таких організмів у сільському господарстві, їхнього впливу на навколишнє природне середовище тощо. Виокремлено існування двох типів сільського господарства: сімейного та індустріального.

Детальному висвітленню піддано інститут генетично модифікованих організмів, які є частиною «права біотехнологій» як галузі науки. Установлено, що теоретична правова база не містить єдиної думки щодо того, які елементи повинні бути наявними для виокремлення галузі права та наведено аспекти підтвердження, що ГМО є інститутом, який потребує подальшого встановлення конкретних галузей права: земельного, екологічного, аграрного, а можливо, і природоресурсного.

Наведено підстави відмежування інституту права від галузі права.

Належну характеристику надано впливам, які здійснюють генетично модифіковані організми, що дає підстави виокремити їх як ризики з можливістю поділення на групи: можливі ризики та потенційні; з урахуванням властивостей ГМ-рослин ризики можна поділити на три категорії: харчові, екологічні, соціально-економічні (з урахуванням шляху створення ГМ-рослин: сільськогосподарські культури із стійкістю до гербіцидів, комах і вірусів; ГМ-рослини з убудованими вакцинами і вітамінами; генетично модифіковані рослини, які зможуть виробляти цінні фармацевтичні матеріали; а також їхні властивості – неможливість повторного сходження, що спричинює покупку насіння кожного року; крім того, генетично модифіковане насіння, а також те, у яке шляхом перехресного запилення перетворюється звичайне, підпадають на міжнародному рівні під правовий захист інтелектуальної власності).

Здійснено відображення взаємозв'язку проведення земельної реформи із забезпеченням екологічної безпеки, унеможливлення застосування ГМО у сільськогосподарському господарстві під час органічного виробництва.

Надано певні бачення стосовно органічного виробництва, наведено елементи, які становлять єдину його структуру.

У підрозділі 1.2 «Основні вимоги законодавства щодо використання генетично модифікованих організмів у сільському господарстві» проаналізовано основні аспекти використання генетично модифікованих організмів у сільському господарстві за чинним законодавством України.

Зосереджено увагу на детальному аналізі Закону України «Про державну

систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів», який спрямований на врегулювання відносин між органами виконавчої влади, виробниками, продавцями (постачальниками), створювачами, дослідниками, науковцями, споживачами генетично модифікованих організмів і продукції, виробленої за технологіями, що передбачають їх розробку, створення, випробування, дослідження, транспортування, імпорт, експорт, розміщення на ринку, вивільнення у навколишнє природне середовище, використання в Україні із гарантуванням біологічної, генетичної безпеки. Піддано дослідженню Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» від 21 грудня 2010 р.

Серед інструментів реалізації національної екологічної політики виокремлено екологічний аудит, систему екологічного управління, екологічне маркування, які, своєю чергою, потребують подальшого дослідження, визначення закладеного змісту, процедури застосування тощо.

У підрозділі 1.3 «Правовий захист органічної продукції у вітчизняному продовольчому виробництві» охарактеризовано аспекти юридичного захисту органічної продукції у продовольчому виробництві.

Виокремлено пріоритетні напрями – збереження природного біорізноманіття, генофонду, навколишнього природного середовища, екосистем тощо, прав особи, тобто тих складників, які становлять собою природу загалом.

Звернено увагу на Концепцію державної Програми розвитку органічного виробництва в Україні та прийнятий Закон України «Про виробництво та обіг органічної продукції та сировини», який набув чинності з 09 січня 2014 р. Ураховано, що органічне виробництво не лише стосується продовольчого аспекту, а і є частиною сталого екологічного розвитку, аграрного сектору.

Надано характеристику внутрішнім і зовнішнім передумовам запровадження органічного виробництва. Виокремлено громадські організації, які вже займаються в Україні розвитком, популяризацією органічного виробництва: Федерація органічного руху України, ВГО «Клуб органічного землеробства», Асоціація «БІОЛан Україна», Спілка учасників органічного виробництва «Натурпродукт», НПП «Еко-Інформ-Сервіс», ВЕГО «Мама-86» тощо.

Заважають становленню й розвитку органічного виробництва: недосконала законодавча, нормативна база для органічного виробництва та органічних продуктів (не визначено, куди віднести органічну сировину – елемент органічного виробництва чи окремий елемент, а також фрукти та овочі); відсутність урядової стратегії, програм підтримки розвитку органічного виробництва; органічне виробництво не має функціонуючої державної системи контролю, яка була б акредитована на національному, міжнародному рівнях і охоплювала контроль як операторів органічного сектора, так і продукції; слабка обізнаність виробників щодо специфіки органічного виробництва, населення щодо сертифікованої органічної продукції, продуктів; наукові дослідження, освіта, надання консультацій стосовно ведення органічного виробництва в Україні перебувають на початковій стадії; недостатньо наголошується на

екологічному компоненті органічного виробництва; інноваційна пасивність більшості виробників, управлінських структур; низький загальний рівень технологічної культури українських виробників сільськогосподарської продукції.

Звернено увагу на можливості, які необхідно використовувати для підтримки розвитку органічного виробництва. Охарактеризовано вимоги «зелених» і «жовтих» скриньок, виокремлено їх у напрям наукового вивчення.

Передбачено факти, які негативно впливають на реалізацію Концепції державної Програми розвитку органічного виробництва в Україні та визначено напрями його розвитку, зокрема законодавче та нормативне забезпечення, створення системи стимулювання і фінансової підтримки такого виробництва, наукову, дорадчу підтримку органічного виробництва, розвиток земельних відносин і форм господарювання, у тому числі аграрного ринку, безпеки харчування, виробництва якісних продуктів, удосконалення систем управління.

У підрозділі 1.4 «Міжнародно-правовий захист органічної продукції від генетично модифікованих організмів у продовольчому виробництві» охарактеризовано правові вимоги, що існують у міжнародному вимірі на шляху врегулювання генетично модифікованих організмів задля захисту органічного виробництва.

Вирізняють основні типи екологічних стандартів у сфері екологічного сільськогосподарства: міжурядові рамочні стандарти (стандарти IFOAM), Постанови Європейського Союзу та приватні стандарти (Demeter, Naturland, Bioland, Geaе, Ekowin and others).

Приділено увагу Міжнародній федерації органічного сільськогосподарського руху (IFOAM), яка в 1980 році розробила перші «Базові стандарти IFOAM щодо органічного виробництва і переробки»; Стандартам з органічного виробництва та переробки для третіх країн, якими скориговуються процеси при підготовці відповідної продукції для постачання в треті країни, але яка нічим не відрізняється від постанови, що діє на теренах Європейського Союзу та свідчить про єдність норм у врегулюванні цього питання.

Зазначено, згідно Постанови Європейського Союзу № 834/2007, що органічне виробництво – це цілісна система господарювання та виробництва харчових продуктів, яка поєднує в собі найкращі практики з огляду на збереження довкілля, рівень біологічного розмаїття, збереження природних ресурсів, застосування високих стандартів належного утримання (добробуту) тварин і методу виробництва, який відповідає певним вимогам до продуктів, виготовлених з використанням речовин та процесів природного походження.

Важливим наслідком запровадження органічного виробництва є відновлення родючого шару ґрунту: органічне рослинництво повинне сприяти збереженню та покращенню родючості ґрунту, а також запобігати його ерозії; рослини мають отримувати поживні речовини переважно через екосистеми ґрунту, а не за допомогою розчинних добрив, що вносяться в ґрунт. Із сучасним розвитком належної уваги під час врегулювання будь-яких суспільних відносин необхідно надавати екологічному вихованню, культурі, етиці, правосвідомості.

Передбачено сфери, які входять в процес органічного виробництва:

рослинництво, тваринництво, аквакультури, включно зі збором дикоросів і водоростей, правил щодо конверсії, переробки харчових продуктів, зокрема вина, а також кормів і органічних дріжджів.

Виокремлено необхідність розділення стадій виробництва: вирощування сировини (рослинного чи тваринного походження тощо); фруктів і овочів; продукції споживання.

Розглянуто цілі органічного виробництва, його правила, що складаються з відповідних процедур залежно від застосування; загальні правила сільськогосподарського виробництва. Виокремлено потенційно важливі нюанси щодо виробництва рослинництва та морських водоростей, збирання продуктів дикої природи, тваринництва, питання закріплення конверсійного періоду.

Подальшим науковим напрямом дослідження передбачено систему контролю, яка містить компетентний орган влади наділений відповідними повноваженнями.

Розділ 2 «Юридичні вимоги щодо захисту органічної продукції від генетично модифікованих організмів» складається з чотирьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 «Законодавче забезпечення захисту виробництва органічної продукції на стадії селекції у тваринництві та рослинництві» розглянуто норми права, які покликані врегулювати питання їх застосування для захисту органічної продукції під час селекційних процесів у рослинництві та тваринництві.

Звернено увагу, що захист органічного виробництва на стадії селекції в тваринництві та рослинництві можна розглядати лише з урахуванням існуючих нормативних актів загального характеру.

Виокремлено та піддано детальному аналізу Закони України «Про охорону прав на сорти рослин»; «Про Загальнодержавну програму селекції у тваринництві на період до 2010 року»; «Про насіння і садивний матеріал», відповідні накази Міністерства аграрної політики та продовольства України та з урахуванням того, що селекційними напрямами займається Національна академія аграрних наук України, узято до уваги і їхній план діяльності на плановий та два бюджетні періоди, що настають за плановим.

Звернено увагу на складові особистих немайнових прав авторства на сорт і майнових прав інтелектуальної власності на сорт рослин, наведено їхню характеристику. Виокремлено, що категорія насіння і садивного матеріалу створює триланкову структуру: добазове, базове та сертифіковане.

Надано характеристику контролю: фітосанітарному, сортовому, насінневому, державному і внутрішньому, ділянковому та лабораторному сортовому, а також державному управлінню у сфері насінництва та розсадництва. Передбачено структуру нагляду (контролю) у сфері насінництва та розсадництва.

Установлено напрями державної програми та відповідні поділи у сфері тваринництва, необхідність створення єдиної, дієвої системи селекції через центральний орган виконавчої влади з питань аграрної політики, Українську академію аграрних наук і контролер-асистентську та експерт-бонітерську служби.

Племінна справа організовується за допомогою загальнодержавних програм селекції у тваринництві, які передбачають проведення відповідного ліцензування, здійснення реєстрації, отримання статусу та виконання зобов'язань. Разом з тим існує ряд вимог до племінних (генетичних) ресурсів, наявність Державного реєстру суб'єктів племінної справи у тваринництві, Державного реєстру селекційних досягнень у тваринництві, державні книги племінних тварин за окремими видами та породами тварин, крім того, власники таких ресурсів повинні мати сертифікати племінних (генетичних) ресурсів.

У підрозділі 2.2 *«Правові засади захисту виробництва органічної продукції при здійсненні землеробства та захисту рослин»* охарактеризовано норми права, які застосовуються для врегулювання суспільних відносин з окресленого напрямку.

Розглянуто залежність категорій земель від забезпечення екологічної безпеки, відповідні принципи та термінологію. Виокремлено чинники зменшення родючості ґрунту.

Зазначено, що землеробство – відповідна діяльність, спрямована на використання землі для отримання відповідних благ та здійснення належних заходів задля її збереження, покращення, а в деяких випадках і відтворення.

Проаналізовано діюче законодавче врегулювання щодо захисту рослин та здійснення землеробства. Якщо стосовно першого напрямку існують як загальні нормативні закріплення, так і спеціальні – Земельний кодекс України, Закони України «Про захист рослин», «Про карантин рослин», то аналогічна позиція простежується відносно землеробства через здійснення захисту земель: Земельний кодекс України, Закони України «Про охорону земель», «Про державний контроль за використанням та охороною земель», «Про оцінку земель» та інші.

Надано увагу агрохімічній паспортизації земель сільськогосподарського призначення, їх псуванню, якості добрив, обробітку ґрунту, а також певним закріпленням, якими необхідно доповнити чинне законодавство. Зазначено три напрями сільськогосподарського виробництва: органічне, екологічне чисте та традиційне з обґрунтуванням подальшого розроблення правових режимів.

Зазнати подальшого висвітлення повинні: основні принципи державної політики у сфері захисту рослин; основні вимоги щодо їхнього захисту; фітосанітарна діагностика, нагляд та прогноз розвитку й поширення шкідливих організмів; основні завдання державного контролю у сфері захисту рослин

У підрозділі 2.3 *«Суб'єкти владних повноважень щодо здійснення захисту органічної продукції в агропромисловому виробництві»* передбачено аналіз функцій, які повинні здійснюватись належними суб'єктами під час органічного виробництва.

З урахуванням нещодавності прийняття Закону України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини», загальних і спеціалізованих органів влади стосовно стадій селекції у рослинництві, тваринництві, при здійсненні землеробства, захисті рослин звернено увагу на комплексний аналіз зазначеного нормативно-правового акта, виокремлено певні положення щодо розподілення функцій суб'єктів, піддано

ретельному аналізу повноваження органів, які передбачаються Законом України «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів» та запропоновано певні положення щодо удосконалення суб'єктного складу, його владних повноважень.

Надано аналіз передбаченим принципам органічного виробництва: принципу здоров'я, принципу екології, принципу справедливості, принципу турботи та запропоновано належні доповнення стосовно законодавчих норм.

У підрозділі 2.4 «Особливості застосування юридичної відповідальності за порушення законодавства щодо захисту органічної продукції» розглянуто питання застосування юридичної відповідальності з урахуванням соціально-культурних цінностей та аналізу міжнародних досягнень з відповідного напрямку.

Питання відповідальності під час органічного виробництва не знайшло докорінного дослідження, а тому потребує подальшого вивчення на основі використання загальних діючих законів, які є характерними до застосування при запровадженні органічного виробництва, захисту від генетично модифікованих організмів.

Суб'єкт насінництва та розсадництва може бути позбавлений права займатись виробництвом, реалізацією, використанням насіння, садивного матеріалу в разі систематичного порушення атестаційних вимог або законодавства у сфері насінництва, розсадництва.

Захист прав на сорт – привласнення авторства; учинення будь-яких дій стосовно певного сорту без дозволу особи, що має майнові права інтелектуальної власності на даний сорт. Особа, права якої порушено, може вимагати: припинення дій, що порушують або створюють загрозу порушення його права відносно становища, яке існувало до порушення права; стягнення завданих збитків, включаючи неoderжані доходи; відшкодування моральної шкоди; ужиття інших передбачених законодавством заходів, пов'язаних із захистом прав на сорти.

Установлено, що порушення законодавства про захист рослин тягне за собою дисциплінарну, адміністративну, цивільно-правову чи кримінальну відповідальність.

Земельним кодексом України закріплено: відшкодуванню підлягають також утрати, завдані обмеженням прав власників землі і землекористувачів, зокрема орендарів, або погіршенням якості угідь унаслідок негативного впливу, спричиненого діяльністю громадян, юридичних осіб, органів місцевого самоврядування або держави, а також у зв'язку з виключенням сільськогосподарських угідь, лісових земель і чагарників із господарського обігу внаслідок установлення охоронних, санітарних та інших захисних зон, проте таке законодавче навантаження містить ряд неточностей, що зумовлює складний, а інколи навіть неможливий характер застосування під час органічного виробництва.

Деякі елементи щодо захисту органічного виробництва повинні бути закріплені у Кодексі України про адміністративні правопорушення та

Кримінальному кодексі України.

Надано характеристику відповідальності загалом та її видам зокрема; з урахуванням факту соціальної приналежності – виокремлюємо включення виховання, свідомості, культури та соціалізації. Вирішення досліджуваної теми необхідно здійснювати через призму філософії.

Зазначено чинники, які сприяють незастосуванню юридичної відповідальності в повному обсязі: ступінь латентності щодо порушення прав громадян на екобезпеку та безпечні земельні ресурси; віддання переваги економічним чинникам, а не екологічним; невдосконалення правових механізмів застосування юридичної відповідальності; неналежний екологічний, земельний моніторинг та аудит; система закріплених гарантій на безпечне довкілля є недостатньо досконалою; нереалізація механізмів державної екологічної політики; неврахування практики та досвіду інших країн з вирішення цього питання; невирішення на законодавчому рівні правових регламентацій стосовно суб'єктів, що зазнають негативного впливу внаслідок забрудненого довкілля та ін.

ВИСНОВКИ

У висновках сформульовано найбільш суттєві результати і положення дослідження, наведено нові теоретичні узагальнення й авторські пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства про правовий захист органічної продукції від генетично модифікованих організмів в Україні.

1. Розповсюдженню ГМО у світі передувала їхня поява, безпосередній розвиток і масове застосування в США. Запроваджувалися елементи, структури, органи, які були відповідальні за цей процес. Чинилися дії, спрямовані на унеможливлення існування в інших країнах власної правової позиції, її закріплення та втілення.

2. У кожній конкретній країні відбувається специфічне нормативно-правове регулювання ГМО. Так, на американському континенті діють дозвільні принципи їх використання, але не передбачається їх маркування. У європейських країнах діють принципи застереження й обмеження їх використання, випуску у вільний обіг, маркування тощо. Проте водночас кожна держава вправі самостійно на національному рівні вирішувати відповідні питання у своєму законодавстві.

3. ГМО мають як прихильників, так і супротивників, що зумовлюється широкою сферою їх застосування – у промисловості, медицині, сільському господарстві, продуктах споживання, – а також потенційними й реальними ризиками, які можуть виникати під час їх використання, споживання, поводження, транскордонного переміщення тощо. Існуючі ризики щодо використання ГМ-рослин розподіляються на три категорії: харчові, екологічні, соціально-економічні.

4. ГМ-рослини створювались у три етапи залежно від найбільш нагальних потреб людства, а тому й поділяються на три категорії: сільськогосподарські культури зі стійкістю до гербіцидів, комах і вірусів; ГМ-рослини з убудованими вакцинами й вітамінами; ГМ-рослини, які зможуть виробляти цінні

фармацевтичні матеріали. Це визначило і їхні властивості: по-перше, неможливість повторного сходження, що спричинює покупку насіння кожного року; по-друге, ГМ-насіння, а також те, у яке шляхом перехресного запилення перетворюється звичайне, підпадає на міжнародному рівні під правовий захист інтелектуальної власності.

5. На сьогодні відсутнє універсальне поняття «ГМО», але існує безліч синонімів, які підлягають викоріненню з наукової доктрини. Згідно із Законом України «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів» закріплено поняття «ГМО» в загальному значенні стосовно сфер застосування цих організмів. Пропонуємо таке його визначення в суспільних відносинах у сфері сільського господарства: генетично модифікований організм – живий організм, отриманий за допомогою схрещування генів між представниками флори і фауни, бактерій, вірусів, грибів, наслідком якого є існування в природі невластивих для неї організмів, що здатні впливати на здоров'я населення, природні ресурси, родючість ґрунту, біорізноманіття, зокрема на тваринний і рослинний світ, шляхом вивільнення у безперешкодний природний обіг. Крім того, пропонуємо розглядати поняття «ГМО» як елемент виготовлення певного організму: рослинного, тваринного, людського та ін., при цьому вважати їх по відношенню до структури відповідного організму як «ГМ-компонент». До цього твердження можна прийти з використанням принципів формальної логіки та методів категоричного силогізму.

6. Розуміння терміну «ГМО» можливе з використанням різних критеріїв, кожен з яких важливий, а разом дають цілісне уявлення про те, що таке ГМО, які цілі їх створення й запровадження тощо. Пропонуємо виокремити чотири підходи до визнання ГМО: правовий – нормативно-правове закріплення суспільних відносин, що виникають під час поводження з ГМО; соціальний – безпосереднє відношення врегулювання суспільних відносин з ГМО до людини та системи її цінностей; економічний – урахування реальних і потенційних ризиків, пов'язаних із використанням ГМО в системі виробництва продукції (сировини); біологічний – напрям розвитку ГМО як складової частини біологічної науки.

7. Об'єктами правового регулювання є самі ГМО, їхні частини та продукти; сировина (початковий матеріал); технології, приладдя; діяльність стосовно створення таких продуктів, організмів, способи їх використання і знищення; заходи забезпечення екологічної, біологічної, генетичної, національної безпеки. Відповідно об'єктом правової охорони є людина, її життя та здоров'я, здоров'я тварин і рослин, біологічне різноманіття, зокрема тваринний, рослинний світ; природні екосистеми тощо.

8. Власники земельних ділянок можуть здійснювати органічне виробництво, але без отримання відповідного сертифіката, що узгоджується з існуючими науковими поглядами й міжнародними стандартами, відносити до органічної таку продукцію не можна – вона належить до екологічно чистої. З урахуванням практичного досвіду реалізації законодавчих актів у сфері сільськогосподарського виробництва, світових і національних тенденцій існує

можливість запровадження на теренах України трьох напрямів сільськогосподарського виробництва – органічного, екологічно чистого, традиційного; їхні правові режими розробляються.

9. Кроком на шляху вирішення поставлених у дослідженні проблем мають стати такі пропозиції з удосконалення чинного законодавства України стосовно правового захисту органічної продукції від ГМО: у Земельному кодексі України статтю 162 доповнити положенням щодо «спрямованих на раціональне використання земель, у тому числі ґрунтів, <...> захист від шкідливого антропогенного впливу, у тому числі від ГМО, ГМ-рослин, ГМ-тварин»; у Кодексі України про адміністративні правопорушення ч. 1 ст. 52, ч. 1 ст. 83 після слів «забруднення їх хімічними і радіоактивними речовинами» та «токсичних хімічних речовин» доповнити «патогенними мікробіологічними чи біологічними агентами»; ст. 90-1 у її назві та змісті змінити закріплені позиції «мікроорганізми, біологічно активні речовини» на «патогенних мікробіологічних чи біологічних агентів»; увести в дію ст. 167-1 такого змісту: виробництво, продаж, зберігання, транспортування продукції (сировини) та продуктів, у тому числі овочів і фруктів, кормів, лікарських засобів, посадкового матеріалу, отриманих за допомогою методів генної інженерії (біотехнологій) без зазначення такої інформації, передбаченої законодавством; у Кримінальному кодексі України ст. 239 уточнити після «речовинами» таким доповненням: у тому числі патогенними мікробіологічними чи біологічними агентами.

10. Запропоновано проект «Концепції щодо системи здійснення органічного землеробства та захисту рослин», яка матиме рекомендаційний характер як для органів державної влади, органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання, так і для фізичних та юридичних осіб, осіб без громадянства, іноземців. Її завдання: створення умов для запровадження органічного виробництва, одержання високих і стійких урожаїв, покращення земельних ресурсів, зокрема родючості ґрунтів і забезпечення собівартості такої діяльності, отримання органічної продукції, у тому числі споживчої. Структурними елементами її є раціональна організація території, система обробки ґрунту, удобрення, захист рослин від хвороб, шкідників і бур'янів, насінництво, меліоративні напрями захисту ґрунту, еколого-економічне обґрунтування системи органічного землеробства та захисту рослин.

Саме за цими напрямами мають здійснюватись подальші наукові пошуки й правові розробки, які стануть визначальними в нашій країні на шляху збереження та подальшого розвитку органічного виробництва. З урахуванням досліджених аспектів обраної теми можна стверджувати існування в ХХІ столітті нових об'єктів концептуального дослідження, появу раніше невідомих парадигм і напрямів доктринального пошуку, зокрема у сфері впровадження органічного виробництва та застосування ГМО, що є проявом подальшого розвитку сучасної цивілізації.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у фахових наукових виданнях:

1. Піддубна Д. С. Джерела порушення екологічної безпеки ХХІ століття:

правова характеристика / Д. С. Піддубна // Актуальні проблеми політики : зб. наук. пр. / керівник авт. кол. С. В. Ківалов ; відп. за вип. О. В. Козаченко. – Миколаїв : Поліграфічне підприємство СПД Румянцева Г. В., 2009. – Вип. 38. – С. 494–502.

2. Піддубна Д. С. Законодавче забезпечення захисту виробництва органічної продукції на стадії селекції у рослинництві / Д. С. Піддубна // Порівняльно-аналітичне право : електронне наукове фахове видання [Електронний ресурс]. – 2013. – № 2. – Режим доступу: <http://www.pap.in.ua/index.php/arhiv-vidannja/11>.

3. Піддубна Д. С. Засади захисту органічної продукції під час землеробства / Д. С. Піддубна // Публічне право. – 2013. – № 3 (11). – С. 310–315.

4. Піддубна Д. С. Захист прав споживачів на якісну і безпечну сільськогосподарську продукцію від генетично модифікованих організмів: теоретичний та практичний вимір / Д. С. Піддубна // Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія «Юридичні науки». – 2013. – Т. 26 (65), № 2-2. – С. 180–187.

5. Піддубна Д. С. Правове закріплення якості добрив на шляху втілення органічного виробництва як екологічної складової / Д. С. Піддубна // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – 2013. – Вип. 22. – Ч. 1. – Т. 2. – 2013. – С. 85–88.

6. Піддубна Д. С. Правове регулювання суспільних відносин при застосуванні ГМ-рослин у сільському господарстві України / Д. С. Піддубна // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – 2012. – Вип. 19. – Т. 3. – С. 72–75.

7. Піддубна Д. С. Правовий аналіз функцій суб'єктів що забезпечують виконання Закону України «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів» / Д. С. Піддубна // «Право і суспільство». – 2013. – № 6. – С. 170–173.

8. Піддубна Д. С. Правовий захист рослин під час органічного виробництва / Д. С. Піддубна // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2013. – № 10 (144) жовтень. – С. 114–119.

9. Піддубна Д. С. Юридичний зміст повноважень суб'єктів щодо захисту органічної продукції – елемента екологічної безпеки України / Д. С. Піддубна // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція» : зб. Наук. пр. – 2013. – Вип. 6-1. – Т. 2. – С. 140–143.

Статті в іноземних виданнях:

10. Поддубная Д. Нормативное урегулирование органического производства на стадии селекции в животноводстве / Д. Поддубная // Закон и жизнь : международный научно-практический правовой журнал. – Кишинев, 2013. – № 8/4 (260). – С. 185–188.

11. Поддубная Д. С. Неопределенные аспекты правового регулирования в сфере обеспечения экологической безопасности от генетически модифицированных организмов / Д. С. Поддубная // Право и государство: теория и практика : федеральный научный юридический ежемесячный журнал. – 2013. – № 2 (98). – С. 91–95.

12. Поддубная Д. С. Структурная система правового обеспечения органического производства на этапе земледелия / Д. С. Поддубная // Аграрное и земельное право : федеральный научный юридический ежемесячный журнал. – 2013. – №9(105). – С. 31–35.

Інші видання:

13. Піддубна Д. Правові основи захисту органічної продукції – елемент сталої концепції екологічної безпеки / Д. Піддубна // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. ОРІДУ / голов. ред. М. М. Іжа. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2012. – Вип. 4 (52). – С. 142–145.

14. Піддубна Д. С. Доктринальна закріпленість генетично модифікованих організмів як виокремленого інституту екологічного та земельного права / Д. С. Піддубна // Карпатський правничий часопис : науковий журнал. – 2013. – № 1(01). – С. 85–89.

15. Піддубна Д. С. Початкові кроки на шляху нормативного закріплення органічного виробництва / Д. С. Піддубна // Актуальні питання публічного та приватного права : науковий журнал. – 2013. – № 3 (03), травень-червень. – С. 65–69.

16. Піддубна Д. С. Регулювання органічного виробництва на шляху становлення екологічної безпеки / Д. С. Піддубна // Актуальні питання публічного та приватного права : науковий журнал. – 2013. – № 1 (01) січень-лютий. – С. 108–111.

Матеріали конференцій:

17. Піддубна Д. С. До питання правового регулювання: історичний аспект, поняття, зміст, сфери застосування і потенційні ризики генетично модифікованих організмів / Д. С. Піддубна // Закарпатські правові читання. Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених та студентів, 9–10 квітня 2012 р. / за заг. ред. Ф. Г. Ващука, П. А. Трочука. – Ужгород : ЗакДУ, 2012. – С. 450–456.

18. Піддубна Д. С. Екологічна проблема сучасної цивілізації, як філософська категорія / Д. С. Піддубна // Людина і закон: публічно-правовий вимір. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Одеса, Україна, 19–20 жовтня 2012 р. У 2 ч. Ч. 1. – Одеса : ГО «Причорноморська фундація права», 2012. – С. 63–66.

19. Піддубна Д. С. Забезпечення реалізації прав людини за Європейськими директивами в сфері генетично модифікованих організмів / Д. С. Піддубна // Способи забезпечення реалізації та захисту прав людини у контексті євроінтеграції України. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Одеса, Україна, 20–21 липня 2012 р. – Одеса : ГО «Причорноморська фундація права», 2012. – С. 48–50.

20. Піддубна Д. С. Концептуальні засади формування органічного сільськогосподарського виробництва / Д. С. Піддубна // Сучасна цивілістика. Матеріали VIII Міжнародної цивілістичної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих вчених, 29–30 березня 2013 р. / відпов. за вип. д-р юрид. наук, проф. Є. О. Харитонов. – Одеса : Юридична література, 2013. – С. 545–548.

21. Піддубна Д. С. Органічне виробництво – новий напрям захисту прав громадянина / Д. С. Піддубна // Актуальні проблеми розвитку сучасного законодавства України. Збірник тез Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих учених і студентів. – Кривий Ріг, 2013. – С. 98–100.

22. Піддубна Д. С. Органічне виробництво як елемент удосконалення екологічної безпеки в сфері сільськогосподарського виробництва / Д. С. Піддубна // Актуальні проблеми теорії та практики сучасного державоутворення та правоутворення. Збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених і студентів / Криворізький національний університет, Криворізький економічний інститут, факультет економіки підприємництва та права. – Кривий Ріг, 2014. – С. 81–84.

23. Піддубна Д. С. Правове значення терміну «грунт» під час врегулювання питання з ГМ-рослинами на практиці / Д. С. Піддубна // Основні напрями реформування законодавства України в умовах розбудови демократичної держави. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Харків, 12–13 жовтня 2012 р. – Х. : ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2012. – С. 120–121.

24. Піддубна Д. С. Правове регулювання ГМО в процесі реформації / Д. С. Піддубна // Правова система України в умовах державних реформаційних процесів сьогодення. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Ужгород, 26–27 жовтня 2012 р. – Херсон : Видав. дім «Гельветика», 2012. – С. 149–150.

25. Піддубна Д. С. Правове регулювання об'єктів глобального значення – генетично модифікованих організмів на національному рівні / Д. С. Піддубна // Глобалізація правового пространства: міжнародний, наднаціональний, національний рівні: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Весенние юридические чтения», г. Харків, Україна, 25–26 июня 2012 г. – Х. : ИФИ, 2012. – С. 52–58.

26. Піддубна Д. С. Правове регулювання суспільних відносин за Бакінською декларацією: сучасні виклики / Д. С. Піддубна // Реформування та розвиток науки: сучасні виклики. Міжнародна конференція, м. Київ, 2 лютого 2013 р. Ч. 1. Юридичні науки. – К. : Центр наукових публікацій, 2013. – С. 55–56.

27. Піддубна Д. С. Правовий контроль під час органічного виробництва / Д. С. Піддубна // Актуальні питання розвитку державності та правотворчої діяльності в Україні. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Харків, 02–03 лютого 2013 р. У 2 т. Т. 2. – Х. : ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2013. – С. 93–95.

28. Поддубная Д. С. Правовое обеспечение устойчивого экологического развития – доминантная идеология XXI века / Д. С. Поддубная // Материалы Международного молодежного научного форума «ЛОМОНОСОВ-2013» / отв. ред. А. И. Андреев, А. В. Андриянов, Е. А. Антипов, М. В. Чистякова. [Электронный ресурс]. – М. : МАКС Пресс, 2013. – Режим доступа: https://docs.google.com/viewer?url=http%3A%2F%2Fmonosov-msu.ru%2Farchive%2FLOmonosov_2013%2F2396%2F29856_02d8.pdf.

АНОТАЦІЯ

Піддубна Д. С. Правовий захист органічної продукції від генетично модифікованих організмів в Україні. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.06 – земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право. – Національний університет біоресурсів і природокористування України, Київ, 2015.

У дисертації досліджуються науково-теоретичні положення, законодавство вітчизняного та міжнародного рівня щодо встановлення та удосконалення захисту органічної продукції від генетично модифікованих організмів в Україні з виокремленням аспектів подальшого практичного застосування.

Розглянуто теоретико-правові та юридичні засади захисту органічної продукції від використання генетично модифікованих організмів, які включають звернення до визначення генетично модифікованих організмів, надання аналізу ризиків, історії створення, здійснення класифікації, передбачення відповідних видів, інститутів, виокремлення майбутнього напрямку виокремлення галузі «біотехнологічного права», детальний аналіз чинної вітчизняної та міжнародної нормативно-правової бази, подальших тенденцій врегулювання, унормування стадій селекції в тваринництві та рослинництві, під час землеробства та захисту рослин, передбачення змісту повноважень належних суб'єктів та застосування юридичної відповідальності.

Здійснено науково-теоретичний аналіз особливостей запровадження, виконання, урегулювання процесу органічного виробництва, продукції, її елементів, виходячи із комплексності та динаміки змін.

На підставі проведеного аналізу розроблено пропозиції, спрямовані на підвищення ефективності запровадження, поширення, виконання органічного виробництва, зменшення застосування генетично модифікованих організмів, збереження природи загалом та прав і свобод людини, громадянина.

Ключові слова: правовий захист, органічне виробництво, генетично модифіковані організми, ризики, екологічна безпека, продовольча безпека, вимоги українського законодавства, міжнародно-правові тенденції захисту, теоретико-правові та юридичні засади, стадія селекції у тваринництві та рослинництві, здійснення землеробства, захист рослин, зміст повноважень суб'єктів, юридична відповідальність.

АННОТАЦИЯ

Поддубная Д. С. Правовая защита органической продукции от генетически модифицированных организмов в Украине. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.06 – земельное право; аграрное право; экологическое право; природоресурсное право. – Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины, Киев, 2015.

В диссертации исследуются научно-теоретические положения, законодательство отечественного и международного уровня относительно

установления и усовершенствования защиты органической продукции от генетически модифицированных организмов в Украине с выделением аспектов последующего практического применения.

Рассмотрено теоретико-правовые и юридические аспекты защиты органической продукции от использования генетически модифицированных организмов, которые включают обращение к определению генетически модифицированных организмов, предоставление анализа рисков, истории создания, осуществления классификации, соответствующих видов, институтов, определение будущего направления выделения отрасли «биотехнологического права», анализ действующей отечественной и международной нормативно-правовой базы с подробным ее анализом, последующих тенденций урегулирования, нормирования стадий селекции в животноводстве и растениеводстве, во время земледелия и защиты растений, относительно содержания полномочий надлежащих субъектов и применения юридической ответственности.

Сделан вывод о том, что составляет собой и какое содержание «генетически модифицированных организмов», «органического производства».

Выделены концептуальные основания в сфере формирования органического сельскохозяйственного производства: законодательное закрепление «органического производства» на территории Украины; разработка и закрепление цели и сферы действия соответствующего Закона; выделение общих целей органического производства; закрепления общих и специальных (специфических) принципов, которые в свою очередь будут отличаться и разделяться в зависимости от отрасли применения, – сельское хозяйство, органические пищевые продукты, корма органического происхождения; установление общих правил производства, которые в свою очередь также будут иметь разделение и подвиды: требования относительно запрещения использования генетически модифицированных организмов, ионизирующей радиации; в сфере сельского хозяйства – общие правила относительно: а) растениеводства; б) морских водорослей; в) животноводства; г) водных животных; установление процедуры предоставления соответствующих разрешений и их критериев на использование для продуктов и веществ, которые применяются в сельскохозяйственном производстве; отдельным элементом – определение переходного периода – процедуру его установления, длительность, функции соответствующих органов и тому подобное; выделение правил относительно переработки кормов; установление процедур переработки пищевых продуктов; предсказание гибкости органического производства – относительно определенных исключений.

Осуществлен научно-теоретический анализ особенностей внедрения, выполнения, урегулирования процесса органического производства, продукции, ее элементов, исходя из комплексности и динамики изменений.

На основании проведенного анализа разработаны предложения, направленные на повышение эффективности внедрения, распространения, выполнения органического производства, уменьшения применения генетически модифицированных организмов, сохранения природы, в целом, прав и свобод

человека, гражданина.

Ключевые слова: правовая защита, органическое производство, генетически модифицированные организмы, риски, экологическая безопасность, продовольственная безопасность, требования украинского законодательства, международно-правовые тенденции защиты, теоретико-правовые и юридические аспекты, стадия селекции в животноводстве и растениеводстве, осуществление земледелия, защита растений, содержание полномочий субъектов, юридическая ответственность.

ANNOTATION

Piddubna D. S. Legal protection of organic goods against genetically modified organisms in Ukraine. – On rights for a manuscript.

The dissertation on the receipt of scientific degree of the candidate of jurisprudence according to a speciality 12.00.06 – Land law; Agrarian law; Ecological law; Law of natural resource. – National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kiev, 2015.

In the dissertation scientific-theoretical positions, the legislation of domestic and international level concerning an establishment and improvement of protection of organic goods from genetically modified organisms in Ukraine with allocation of aspects of the subsequent practical application are researched.

It is considered theoretical legal and juridical principles of protection of organic goods from use of genetically modified organisms which include circulation in determination of genetically modified organisms, presence of the analysis of risks, history of creation, realization of classification, a prediction of corresponding kinds, institutes, allocation future directly industry allocation «the biotechnological right», the analysis of the acting domestic and international standard legal base with its detailed analysis, the subsequent tendencies of settlement, regulation of stages of selection, in thremmatology, during agriculture and protection of plants, a prediction of the maintenance of plenary powers of proper subjects and criminal liability application. The scientific-theoretical analysis of features of introduction, accomplishment, settlement of process of organic production, goods, and its elements is performed, reasoning from integrated approach and dynamics of changes.

On the basis of the conducted analysis the offers directed on increase of efficiency of introduction, distribution, accomplishment organic productions, reduction of application of genetically modified organisms, nature preserving, in whole and the rights and freedom of the person, the citizen are developed.

Keywords: legal protection, the organic production, genetically modified organisms, risks, ecological security, food security, requirements of the Ukrainian legislation, and international legal tendencies of protection, theoretical legal and juridical principles, a selection stage in thremmatology, realization of agriculture, protection of plants, the maintenance of powers of subjects, criminal liability.